

Kapitel 4: Konjunktursvingninger

Hvad er konjunktursvingninger? Og hvorfor opstår de? Det kan være politikernes skyld, det kan være på grund af stød til økonomien, eller det kan skyldes forskellige indbyggede mekanismer i det økonomiske system. Disse spørgsmål vil vi fokusere på i dette kapitel, som vi runder af med at undersøge, hvordan politikerne kan dæmpe konjunkturudsvingene.

Case: Finanskrisen 2007-09

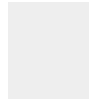
I 2007-2009 eksploderede den finansielle sektor, da faldende boligpriser i USA førte til, at mange låntagere ikke kunne tilbagebetale deres boliglån – såkaldte *subprime-lån*, det vil sige lån til usikre kunder – til banker og realkreditinstitutter. Da finanssektoren i USA er et stort netværk af banker og kreditforeninger, røg bølgen fra de to største subprime-udlånere, Fannie Mae og Freddie Mac, videre til de store banker i USA og igen videre til den globale finanssektor, som drastisk sænkede villigheden til at låne penge ud. Panikken bredte sig, så hele det globale finansmarked "frøs til" – af frygt for at få tab på udlån holdt bankerne næsten op med at lave nye udlån til husholdninger, virksomheder og især andre banker. På mange aktiemarkeder blev kurserne mere end halveret, da mange ville sælge aktier, mens der var få købere.

Regeringerne i en række lande forsøgte at begrænse finanskrisen ved at lave såkaldte "*bankpakker*", hvor man overtog bankernes dårlige lån eller stillede garantier for,

at de om nødvendigt kunne låne i statskassen, hvis ikke de kunne opnå lån i andre banker. De største banker var simpelthen "too big to fail", det vil sige, at deres eventuelle konkurs ville gøre så meget skade på hele det økonomiske kredsløb, at man – ironisk nok – hellere ville lade skatteyderne betale for bankernes fejlslagene grådighed.

Bankpakkerne var dog slet ikke nok til at hindre, at finanskrisen spredte sig til resten af det økonomiske kredsløb. Finanskrisen blev til en *generel økonomisk krise* (en recession) med faldende økonomisk aktivitet: Forbruget faldt, investeringerne faldt, og eksporten faldt, det vil sige, at alle de efterspørgselsskabende faktorer i den private sektor gik nedad. Den offentlige sektor kunne så med ekspansiv finans- og pengepolitik forsøge at skabe aktivitet i økonomien. Det skete faktisk også i USA, som var den vestlige økonomi, der kom hurtigst ud af krisen.

I Europa, derimod, og især i euroområdet, blev den økonomiske krise meget mere langtrukket. Her førte man nok ekspansiv pengepolitik, men EU's *Stabilitets- og vækstpagt* har her været en hindring for at føre en tilstrækkelig ekspansiv finanspolitik. Særligt for euro-landene gælder, at deres budgetunderskud højst må være på 3 procent af BNP, og desuden må landenes statsgæld maksimum være på 60 procent af BNP. Trods beskæringer af de offentlige udgifter har mange af landene haft meget svært ved at holde 3-procentsreglen, og især PIIGS-landene (Portugal, Italien, Irland, Grækenland og Spanien) kom i problemer med en alt for stor statsgæld. Den økonomiske krise udviklede sig derfor i Europa til en *statsgældskrise*, som især de sydeuropæiske lande har haft svært ved at komme ud af. Og i 2020 kom så corona-krisen!

Tjek-på-lektien

 Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

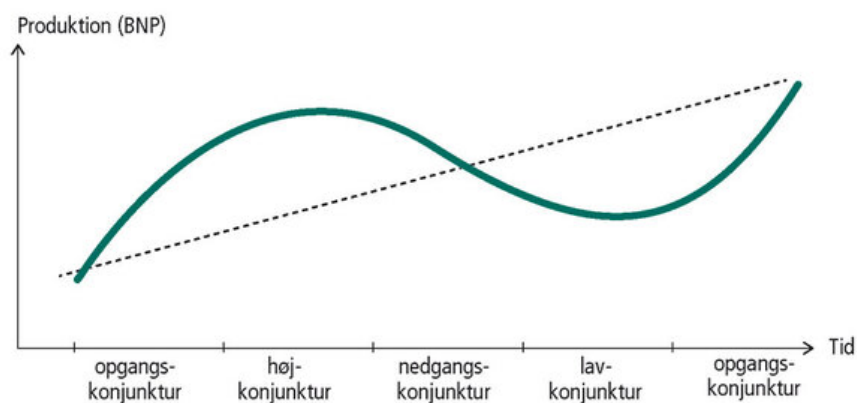
ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus 2025

4.1: Økonomien svinger op og ned

Den normale udvikling i en samfundsøkonomi er, at den samlede økonomiske aktivitet svinger op og ned i større eller mindre bølger. Disse bølger kalder økonomer for **konjunktursvingninger**. På lidt længere sigt er den opadgående tendens i den økonomiske aktivitet – målt i BNP – imidlertid meget tydelig.

I figur 4.1 har vi opstillet en model af konjunktursvingninger. Den rette linje viser langtidstendensen.

Som du kan se i figuren, opdeler man normalt konjunkturforløbet i fire faser.

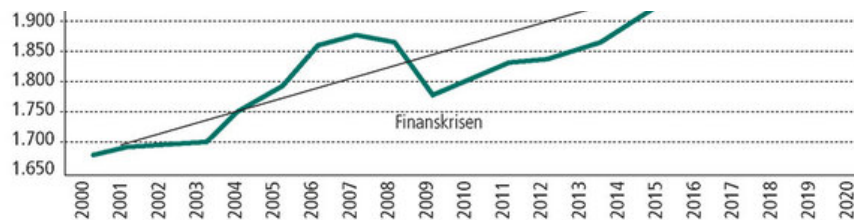

Figur 4.1: Konjunkturbølger

- **Fase 1:** Der er **opgangskonjunktur**, når økonomien er inde i en periode med høj økonomisk vækst. Det betyder, at det er gode tider for virksomhederne, som investerer en del i nye produktionsmidler. Beskæftigelsen stiger også, men der kan være tendenser til begyndende inflation og en svækkelse af betalingsbalancen på grund af øget import.
- **Fase 2: Højkonjunktur.** Her er der stadig høj vækst, men den begynder at aftage, og det får virksomhederne til at mindske deres investeringer. Beskæftigelsen er meget høj, og der kan ligefrem være mangel på arbejdskraft (*flaskehalsproblemer*). Inflationen er som regel høj, og øget import af råvarer og færdigvarer forringer betalingsbalancen.
- **Fase 3: Nedgangskonjunktur.** I denne fase falder den økonomiske vækst, og der er begyndende arbejdsløshed. Importen falder – og dermed forbedres betalingsbalancen – men inflationen er fortsat høj.
- **Fase 4: Lavkonjunktur.** Her er den økonomiske vækst lav, og arbejdsløsheden er forholdsvis høj. Inflationen er nu blevet lavere, og betalingsbalancen er forbedret i forhold til fase 2, fordi der importeres mindre til forbrug. Hvis væksten er meget lav (eller ligefrem negativ), taler man om en økonomisk krise.

I virkelighedens økonomiske verden er konjunktursvingningerne slet ikke så regelmæssige som i figur 4.1. Det er meget forskelligt, hvor lange og hvor kraftige konjunktursvingningerne er. I figur 4.2 kan du se, hvordan Danmarks BNP har udviklet sig i perioden 2000-2019.

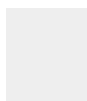
Figur 4.2: Udviklingen i Danmarks BNP 2000-2019. Mia. kr. (faste 2010-priser)

Kilde: Statistikbanken 2020.

Kurven i figur 4.2 minder lidt om kurven i figur 4.1, men det er faktisk usædvanligt, at vi i Danmark har direkte *negativ realvækst* (den økonomiske vækst fraregnet inflation), som det var tilfældet under finanskrisen i 2008 og 2009 samt under Corona-krisen i 2020. Inden da skal vi helt tilbage til de såkaldte *oliekriser* i 1970'erne og 80'erne for at finde de seneste år med negativ vækst.

Den normale udvikling er – som tendenslinjen i figur 4.2 viser – at BNP vokser næsten hvert år. Når vækstprocenten ligger under ca. 1,5 %, er der tale om lavvækst, når den ligger mellem 1,5 % og 2% er det udtryk for en stabil udvikling, mens vi taler om opgangskonjunktur, når væksten når over de 2 %.

Årsagen til den stigende tendenslinje er, at **produktiviteten** (produktionen pr. medarbejder pr. time) gradvist øges med tiden. Det skyldes for det første den *teknologiske udvikling*, fx robotter og IT-systemer, som øger kvaliteten af produktionsmidlerne. For det andet bliver arbejdsstyrken til stadighed mere *veluddannet* og dygtig. Og endelig bliver arbejdsgiverne bedre til at tilrettelægge virksomhedernes produktionsprocesser på en *smartere måde*.

Tjek-på-lektien

 Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus 2025

Forkert medicin

Svaret herpå vil vi dele op i tre hovedpunkter:

- Politikerne giver økonomien den *forkerte medicin*
- Økonomien bliver udsat for *stød*
- Flere *indbyggede mekanismer* i det økonomiske system medvirker til enten at forstørre svingningerne eller til at formindske dem.

Lad os kaste et blik på det første punkt - forkert medicin.

Næsten alle politikere ønsker sig en stabil økonomisk udvikling, dvs. at BNP helst skal vokse nogenlunde som tendenslinjerne i [figur 4.1](#) og [figur 4.2](#). Alle politikere ved også – eller burde vide – hvilke former for *finans- og pengepolitik* (se mere herom i afsnit 4.3) regering og Folketing ifølge de økonomiske lærebøger bør føre, hvis konjunktursvingningerne skal mindskes. Under opgangs- og højkonjunkturer bør finans- og pengepolitikken være **kontraktiv** (man strammer til i først og fremmest finanspolitikken), så den økonomiske opgang dæmpes lidt, og økonomien ikke bliver overophedet. Omvendt under nedgangs- og lavkonjunkturer. Her bør der føres **ekspansiv** finans- og pengepolitik (man letter på de to økonomiske politikker), idet der er behov for at få sat den økonomiske aktivitet i gang. Man doper så at sige økonomien.

Trods denne generelle økonomiske viden ser man jævnligt, at politikere giver økonomien *den forkerte medicin*. Det sker især under opgangs- og højkonjunkturer, når der venter et

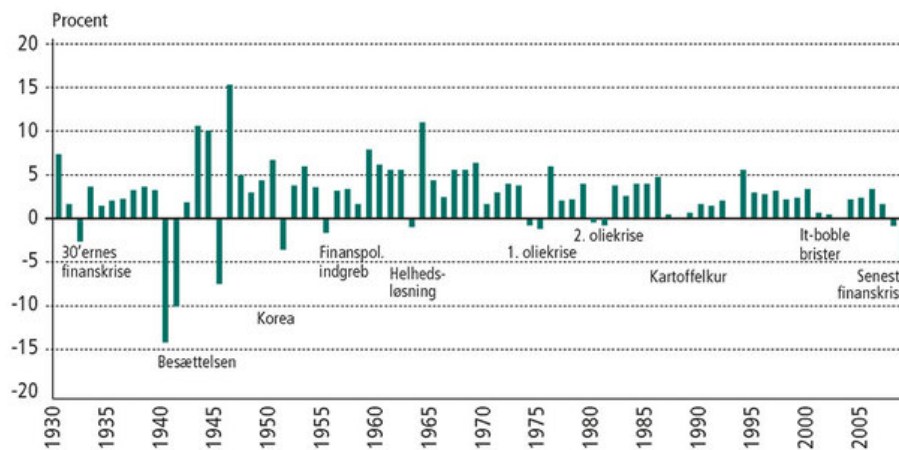
Folketings- eller kommunalvalg forude. De fleste politikere vil gerne genvælges, og hvad er mere populært end at kunne sige til vælgerne: "Økonomien kører faktisk så godt nu, at vi vil give jer skattelettelser". I stedet for en kontraktiv finanspolitik fører man således en ekspansiv finanspolitik, som kan overophede økonomien og give problemer med hensyn til inflation og betalingsbalance-forningelse. Med *den forkerte medicin* forstørres politikerne altså jævnligt konjunkturudsvingene i stedet for at mindske dem.

 Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

Stød til økonomien

Nedgange i konjunkturen, der senere bliver til mere eller mindre langvarige lavkonjunkturer, skyldes ofte såkaldte **stød** til økonomien. Det er usædvanlige (og uventede) begivenheder, som har en kraftig, negativ effekt på den økonomiske udvikling, og som kan føre til direkte fald i BNP (negativ økonomisk vækst).

I [figur 4.2](#) kan du se virkningen af **finanskrisen** i årene 2008 og 2009, jfr. casen ovenfor, men en række andre stød har også gennem årene påvirket dansk økonomi. Det kan du få et indtryk af i [figur 4.3](#), der viser den årlige økonomiske vækst fra 1930-2009.

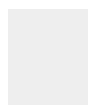

Figur 4.3: Årlig BNP-stigning i Danmark 1930-2009 (i faste priser)

Kilde: Statistisk tiårsoversigt, 2010.

I [figur 4.3](#) kan du se, at krige har givet nogle af de største stød til den økonomiske aktivitet i Danmark, og det gælder i endnu højere grad i verdensøkonomien som helhed. 1. verdenskrig

1914-18 og 2. verdenskrig 1939-45 betød ikke bare millioner af tabte menneskeliv, men også, at produktionsapparatet i de krigsdeltagende lande blev mere eller mindre ødelagt.

Opgave 4.1: Oliekriser

Undersøg, hvad årsagerne til de såkaldte oliekriser i 1970'erne var, og hvilke konsekvenser de fik for dansk økonomi. Du kan fx gå ind på [denne side](#)

Bristede *aktiebobler* er en anden type stød til økonomien. Vi har tidligere nævnt IT-krisen i år 2000, men meget større negativ effekt på verdens økonomiske aktivitet havde den bristede aktieboble på Wall Street i oktober 1929. Den førte til 1930'ernes langvarige verdenskrise, som dog ikke slog lige så stærkt igennem i Danmark som i bl.a. USA og Tyskland.

I figur 4.3 er det finanspolitiske indgreb i 1955, helhedsløsningen i 1963 og kartoffelkuren i 1986 eksempler på større uventede *indenrigspolitiske indgreb i økonomien*, som alle havde til formål at forbedre betalingsbalancen, som i en længere årrække hvert år havde underskud, jfr. [figur 2.3](#).

En sidste type stød til økonomien er *naturkatastrofer*, som vi dog heldigvis sjældent kommer ud for i Danmark. Tørke kan således give alvorlige effekter på mange ulandes økonomier, og orkaner og oversvømmelser kan ligeledes give alvorlige stød til økonomien. Corona-krisen minder lidt om denne type stød.

Kommentar til indholdet? Skriv til redaktionen

ISBN: 9788779706651. Copyright forfatterne og Columbus 2025